УДК 748 (477)»17–20”
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-2-8

Ольга КОНОВАЛОВА,
orcid.org/0000-0002-1782-4757
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри образотворчого мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) o.konovalova@kubg.edu.ua

Ліля АМЕТОВА,
orcid.org/0000-0001-8785-8701
кандидат мистецтвознавства,
член секції арт-критики
Національної спілки художників України
(Київ, Україна) lilya-ametova@ukr.net

ТРАДИЦІЇ РОЗПИСУ НА СКЛІ УКРАЇНИ XIX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТЬ

Статтю присвячено різновидам розпису на склі в українському мистецтві. Унаочнено поширення так званих «червоних образів» в мистецтві Галичини, Бойківщини та Покуття XIX ст. Окреслено коло тем і сюжетів у традиції малювання народних ікон на склі середини XIX – початку XX ст. Наведено імена окремих митців і династій, що володіли мистецтвом розпису по склу в означених регіонах. Проаналізовано звернення відомих мистецтвознавців, починаючи з Василя Отковича, Віри Свєніцької, Олени Клименко, Олександра Найдена, Остапа Лозинського, Оксани Тріски, Оксани Шпак до спадку митців мальованих на склі ікон і народних картин. Розкрито художні, композиційні та технічні особливості таких творів. Систематизовано інформацію щодо їх джерел інспірацій та іконографії. Акцентовано увагу на розписах гутного посуду олійними та емалевими фарбами від межі XVIII / XIX ст. в українському народному мистецтві. Виокремлено осередки склярства, де виконували подібні твори. Досліджено асортимент виробів гут і певних склоробних майстерень упродовж XIX – початку XX ст. Розкрито специфіку оздоблення дутих куль, гірлянд й інших ялинкових прикрас кшталту дійових персонажів вертепів штибу межигірського, що склалася за останнє сторіччя. Систематизовано інформацію про петриківські розписи на склі в українському декоративно-прикладному мистецтві від кінця XX ст. Охарактеризовано творчість відомих художників, що звернулися до відродження цього давнього традиційного для України мистецтва (насамперед Петра Німчика, Олени Кульчицької, Ярослави Музики, Івана Сколоздри, Анни Гички, Дмитра Грицовлюка, Гафії Корди, Анастасії Рак, Остапа Лозинського, Романа Петрука). Окремо приділено увагу прикрасам з венеційськими намистинами в традиційному костюмі Гуцульщини та Покуття й ансамблях сучасного народного строю українок різних етнокультурних регіонів. Розрізнено основні елементи розпису «писаних пацьорок», котрі увійшли у вжиток в сучасному вітчизняному костюмі.

Ключові слова: *скло, розпис, прикраси, декоративне мистецтво, композиція, традиція, Амвросій Ждаха, Межигір’я, вертеп, художня культура.*

Olga KONOVALOVA,
orcid.org/0000-0002-1782-4757
Candidate of Art History,
Associate Professor at the Department of Fine Arts
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) o.konovalova@kubg.edu.ua

Lilya AMETOVA,
orcid.org/0000-0001-8785-8701
Candidate of Art History,
Member of the Art Criticism Section
National Union of Artists of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) lilya-ametova@ukr.net

GLASS PAINTING TRADITIONS IN UKRAINE IN THE 19TH – EARLY 21ST CENTURIES

The article is devoted to the varieties of glass painting in Ukrainian art. The spread of the so-called «red images» in the art of Galicia, Boykivshchyna and Pokuttya of the 19th century is illustrated. The range of themes and plots in the tradition of painting folk icons on glass in the mid-19th – early 20th centuries is outlined. The names of individual artists and dynasties that mastered the art of glass painting in the indicated regions are given. The appeals of famous art historians, starting with Vasyl Otkovych, Vira Sventsitska, Olena Klymenko, Oleksandr Naiden, Ostap Lozinsky, Oksana Triska, Oksana Shpak to the heritage of artists of icons painted on glass and folk paintings are analyzed. The artistic, compositional and technical features of such works are revealed. Information on their sources of inspiration and iconography is systematized. The focus is on the oil and enamel paints from the turn of the 18th / 19th centuries in Ukrainian folk art. The centers of glassmaking where similar works were made are identified. The range of products from glassworks and certain glass workshops during the 19th – early 20th centuries is studied. The specifics of the decoration of blown balls, garlands and other Christmas tree decorations in the style of the characters of the Mezhyhirya nativity scenes, which has developed over the last century, are revealed. Information about Petrykivka paintings on glass in Ukrainian decorative and applied art from the end of the 20th century is systematized. The work of famous artists who turned to the revival of this ancient traditional art for Ukraine is characterized (primarily Petro Nimchik, Olena Kulchytska, Yaroslava Muzyka, Ivan Skolozdra, Anna Hychka, Dmytro Hrytsovlyuk, Gafia Korda, Anastasia Rak, Ostap Lozynsky, Roman Petruk). Special attention is paid to decorations with Venetian beads in the traditional costume of the Hutsul region and Pokuttya and ensembles of modern folk costumes of Ukrainian women from various ethnocultural regions. The main elements of the painting of «painted patsorok» that have come into use in modern national costume are distinguished.

Key words: *glass, painting, jewelry, decorative art, composition, tradition, Amvrosy Zhdakha, Mezhyhirya, nativity scene, artistic culture.*

Постановка проблеми. У вітчизняному мистецтві тема розпису на склі досі комплексно не досліджена. Загалом мистецтво скла у нашій державі комплексно не вивчено, навіть етапи античних поселень Північного Причорномор'я, Кримської Готії та Київської Русі мають низку невирішених питань у мистецтвознавстві, оскільки велика кількість пам'яток у свій час була вилучена державою-агресором до власних музейних зібрань. Натомість упродовж останніх п'ятдесяти років фахівці України почали ретельно досліджувати розписи на склі, що набули активного поширення у вітчизняному мистецькому просторі впродовж останніх двохсот років.

Аналіз досліджень і публікацій. Так, 1974 р. у Києві був виданий альбом «Українське народне мистецтво. Кераміка і скло», впорядкований знаними львівськими фахівцями художніх силікатів України Юрієм Лащуком і Володимиром Рожанківським (*Українське, 1974: іл. 167, 177*).

Ця робота викликала хвилю зацікавлення й низку публікацій з вивчення народних традицій у тогочасному українському мистецтві.

Детальною спробою науково осмислити питання іконопису на склі західних областей України стала праця, здійснена львівським мистецтвознавцем, реставратором, музейником Василем Откoвичем. Автор у статті «Живопис на склі» 1988 р., виданій в журналі «Образотворче мистецтво», намагався представити ту інформацію про цей напрям народного мистецтва України, який був близький його дисертаційному дослідженню «Народна течія в українському живописі XVII–XVIII століть». У статті Василь Откович був зосереджений на вивченні творчості Івана Сколоздри (*Откович, 1988: 17–19*).

З цього часу він, як директор Музею етнографії та художнього промислу у Львові, разом з непересічною мистецтвознавицею Вірою Свєнціцькою, що працювала у Національному музеї у Львові (тепер імені Андрея Шептицького), почав працювати над альбомом «Українське малярство XIII–XX століть», зосередившись на народній іконі. За рік до настання незалежності України у виданні «Дзвін» побачила світ й праця Віри Іларіонівни «Осяйні барви «червоних образів» Гуцульщини» (Свєнціцька, 1990: 140–146), в якій було підсумовано висновки саме за народною іконою, виконаною в техніці малярства на склі.

Вже за два роки в Києві у журналі «Народна творчість та етнографія» вийшла друком стаття співробітників ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України Олени Клименко й Олександра Найдена «Анастасія Рак – майстер народної картини» (*Клименко О., Найден О., 1992: 54*), де автори розглянули ще один ракурс розписів на склі, закцентований вже не на народній іконі, а саме на народній картині.

Потому за півтора десятиліття увагу на окремі осередки традиційного малярства на склі штибу с. Богородчани на Франківщині, гуцульські й покутські локації; с. Річка, с. Поітк на Закарпатті звертали Оксана Романів-Тріска (*Тріска О., 2011: 729–738; Романів-Тріска О., 2017*) та Оксана

Шпак (*Шпак О., 2011: 719–728*), котрі спричинили цілу хвилю нових польових досліджень.

Велику роль у вивченні цього виду мистецтва зіграли Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ в особах художників, колекціонерів та іконописців Тараса та його сина Остапа Лозинських. Вони допомогли на сучасному етапі репрезентувати спадщину давнього малярства на склі й творів майстрів окремих осередків Західної України. Зокрема, визначних художників штибу Олени Кульчицької на цій ділянці мистецтва ХХ ст.

Окремої уваги у контексті вивчення означеної теми потребують різдвяні іграшки й цілі композиції штибу персонажів вертепу з дутого скла, прикрашені розписом, що апелюють до традиції німецьких, чеських, англійських форм посуду і прикрас, а також аксесуарів. Окреслену проблематику розглядали Марина Лук'янова, Ольга Школьна й інші (*Лук'янова М., 2024; Школьна О., 2014: 48–59; Школьна О., 2024: 64–70*). Крім того, окремо варто зауважити на декоративному розписі українського гутного посуду традиційними різновидами сюжетних композицій і петриківкою (*Особливості, 2008: 74–81*).

Мета статті – визначити характерні мистецькі особливості українського традиційного живопису на склі (іконописні «червоні образú») та розпису на склі (сюжетні композиції на гутному посуді, оформлення дутих ялинкових прикрас і цілих вертепів, декорування утилітарних виробів петриківкою, оздоблення скляних намистин).

Виклад основного матеріалу. Історія українського традиційного мистецтва почала системно вивчатися від початку ХХ сторіччя, коли до різних освітніх осередків прийшла плеяда «корифеїв-універсалів» штибу Михайла Жука, Василя Кричевського, Юхима Михайліва, Івана Труша, Володимира Гагенмейстера, Амвросія Ждахи тощо. Тоді останній розробив перший курс з однойменної дисципліни, котрий почав викладати в Одеському художньому училищі, де, з-поміж іншого, детально вивчалися і художні силікати.

Але крім вивчення основних відомих видів декоративно-прикладного мистецтва, з середини ХХ ст. почали осмислювати спадок гутництва, що, слідом за давнім іранським мистецтвом мінакарі, від XVIII ст. в Україні щедро прикрашалося сюжетним або орнаментальним розписом олійними й емалевими фарбами. Крім того слід зазначити, що періодично на мистецькій мапі Європи вдається знаходити практично маргінальні різновиди творів, котрі лише впродовж останніх ста років почали зацікавлювати вузьких дослідників.

Так, в середині XIX ст. на українському прикордонні з сусідніми країнами (Румунією, Чехією, Словаччиною) виникла тенденція виконання так званих «червоних образíв» (*Свєнціцька В., 1990: 140–146*). Її підхопили ентузіастки українського відродження художніх силікатів Олена Кульчицька й Ярослава Музика. А також Маргіт Сельська.

Тандем В. Свєнціцької й В. Отковича, що вболівав за українське народне малярство, по суті, розкрив для оточуючих і традиції живопису на склі народного художника з Миколаївщини під Львовом Івана Сколоздри (*Откович, 1988: 17–19*). Загалом, народна течія означеного виду мистецтва (який Віра Свєнціцька називала жанром, вочевидь, розглядаючи поруч з іншими різновидами іконопису) (Свєнціцька, 1990: 140–146), сповістила специфічні риси виразності творам означеної групи.

Так, вказана дослідниця окреслила коло релігійних сюжетів, до яких зверталися майстри Покуття, Гуцульщини та Буковини Богородицею-Одигітрією, Марією Годувальницею (рис. 1), Покровою, образами Трійці-Коронування Марії, Розп'яттям і зображенням окремих святих. З-поміж останніх найпоширенішими були Микола, Юрій Змієборець, Варвара, Пророк Ілля у вогненній колісниці, рідше – Три Святителі.

Вибір персонажів у місцевих художників спирався на народний календар, де Микола пов'язувався із зимою, Юрій – з весною, Пророк Ілля був вісником літа, Богородиця віншувалася восени. При цьому, на думку Віри Свєнціцької Варвара сприймалася опікункою «челяді»-жіноцтва й

Рис. 1. Невідомий художник. Ікона на склі «Богородиця Галактотрофуса», кінець XIX – перша третина XX ст., олійний розпис на склі. Приватна збірка Івана Снігура. Фото з сайту: http://bukcentre.cv.ua/index.php/tradytsiina-kultura/tradytsiini-remesla/4467-bukovins-ka-ikona-na-skli-semantika-ta-stilistika.html

захищала чистоту домашнього вогнища й подружньої вірності (Свєнціцька, 1990: 140–146).

Означена авторка також наголосила на специфіці нанесення контурів малюнку переважно чорною фарбою на основі сажі й доповнення власне живописного сюжетного розпису по тильній частині скла орнаментальними мотивами хрестиків («хрещиків»), кривульок, зірочок, павучків з використанням білила на блакитному тлі, кіновар'ю на рожевому розбіленому тлі, або краплаком на червонясто-вохристому чи тлі з кіноварі.

Щодо художньо-образної складової виконання ікон на склі вказаних регіонів, тут В. Свєнціцька виділила введення квітів «у вигляді багатопелюсткових розет чи дзвіночків, разом із шатами ангелів чи крильцями херувимів», що створювали відчуття легкої невагомості іманентного тла з веселковими переливами, від другої половини XIX ст. часто доповненого іризацією від використання золотистої, значно рідше – сріблястої фольги (Свєнціцька, 1990: 140–146).

При цьому колористика означених творів здебільшого мала чотири основні барви – поєднувалися крупні сині, червоні, жовті, зелені плями, нанесені широкими мазками, як у розписі скринь, сволоків, мисників. Однак часто одяг фігур прикрашався більш графічно, з використанням ритміки лінеарних візерунків, притаманних значною мірою професійному мистецтву. Велике значення у цих католицьки іконах надавалося «ніжності», «прихильності» персонажів, котрі часто, на відміну від російської ікони, були осміхнені, мали приязний вираз обличчя.

Враховуючи поширення оздоблення скла ще від часів Давнього Риму і Візантії, куди влилися традиції Давніх Персії, Єгипту, Месопотамії та Фінікії, поява цілих родин від XVIII – межі XIX ст. у центрах склоробства у Німеччині, Австрії, Словаччині, Чехії та особливо Румунії (насамперед, центр Семигород у Трансільванії), котрі розписували образú у подібній розмашистій манері, спричинила бум на захоплення цим видом мистецтва і довколишніх територій. Так, найдавніші датовані ікони на склі на теренах етнічної України варто пов'язувати із серединою XIX сторіччя (Свєнціцька, 1990: 140–146).

Крім Станіславова, с. поблизу Снітина, здавна розписували скло в с. Річка та Потік, тепер Міжгірського району Закарпатської обл.; у Богородчанах, Косові, селах на Косівщині, с. Торговиця, тепер Городенківського р-ну Ів.-Франківської обл. (*Тріска О., 2011: 729–738; Романів-Тріска О., 2017*; *Шпак О., 2011: 719–728*); у Роші (передмістя Чернівців), містах Заставна, Сторожинець, Вижниця на Буковині; с. Квасів Горохівського р-ну Волинської обл.; с. Біще Бережанського р-ну Тернопільської обл.; с. Розвадів Миколаївського р-ну Львівської обл. Часто майстри копіювали словацькі образи Яна Непомука, «Христа й Іоанна Предтечу як дітей» (з німецьких гравюр). Копіювали підписи латинкою, які часто писали з помилками, оскільки виконували іх зі звороту твору дзеркально задом наперед.

Цікавими з точки зору іконографічних ізводів є також Богородиця римського типу зі схрещеними перед собою руками (т. зв. Лежайська) (Свєнціцька, 1990: 140–146), «Пророк Ілля на колісниці», «Богач і бідний Лазар», «Святі Апостоли Петро і Павло», «Страшний суд», «Василій Великий», «Свята Параскева», «Св. Вмч. Катерина», «Пресвяте серце Христове» й інші, що найчастіше становили пізні рефлексії барокових традицій мистецтва Європи.

Крім зображення іконних образів, поступово, взоруючись на напрацювання з прикрашання різдвяних ялинок і осель до Нового року, окремі майстри почали виконувати народні картини штибу «Олень біля річки», «Голуби», «Птах із квітами», «Птахи», «Хатка», «Букет», Кошик з квітами», «Кошик з суницями», «Кошеня у кошику», «Котик» (*Шпак О., 2011: 719–728*). У другій половині XX ст. до розпису на склі долучилися Д. Грицовляк, А. Гичка, Г. Корда, П. Столащук, Н. Шупляк, Ю. Півторанюк, А. Притула, Х. Абрагамовська, Ю. Віктюк, А. Бачинська-Сельська, П. Гуменюк, М. Красник, Н. Кирилова, Д. Наумко, І. Остафійчук, І. Нестеренко, В. Семенюк, М. Базак, Е. й І. Білинські, І. Віршук, Н. Дігтяр, Д. Загайська, Я. Данилів, К. Каркадим, Н. Курій-Максимів, О. Ковальчук, Т. Лозинський, О. Лозинський, В. Лукань, М. Мотика, В. Луцик, О. Романів-Тріска, І. Токарська, О. Сікора, Г. Турчик, Г. Якубишин, В. Чорнобай, М. Ясінський, Р. Якубишин й ін. (*Шпак О., 2011: 719–728*).

Розвинула народну картину на склі полтавчанка Анастасія Рак (*Клименко О., Найден О., 1992: 54*). Вказаній мисткині притаманна жива манера народного наїву, у межах якої вона створювала свої образи «Остарбайтерки», «Мамай», умовні пейзажі з родинами білих голубів на передньому плані, ярмаркові, побутово-жанрові (рис. 2), аграрні сцени.

Так, хрестоматійні роботи мисткині штибу «З янголом у човні» популяризував Музей Івана Гончара. Цю лінію розвитку продовжували львівські художники Наталя Хацко (використовувала й елементи петриківського, а також розпису в стилі Марії Примаченко) (рис. 3) та Остап Лозинський,

Рис. 2. Рак Анастасія. Народна картина «Моя Україна». Розпис на склі. Авторська техніка. Зб. Одеського музею західного та східного мистецтва. [Без дати]. Фото з сайту: https://history.1kr.ua/publication/59

луцька художниця з Криму Галина Черниш, родина чернівчан Альони та Василя Беженарів, Олександр Ковальчук з Вінниці.

Загалом, слід зазначити, що даний напрямок творчості вкорінений у традиції розпису гутного посуду, широко розповсюдженій від XVIII ст. на Черкащині (так зване «черкаське скло»), Житомирському Поліссі, у Галичині, на Волині й у інших регіонах України, й оздобленні різдвяних кульок (рис. 4). Останні, а також новорічні іграшкові ялинки й цілі композиції штибу персонажів традиційного вертепу, близькі авангардним ідеям межигірського вертепу, також набули яскравих етнокультурних рис розпису за останні десятиліття.

Причому протягом останнього століття майстри уніфікували техніку живопису на склі, додаючи столярний клей до фарб, вводячи мотиви петриківського і самчиківського розпису. Поступово конкуренція з творами, виконаними у техніці олеодруку, дещо знизила попит на розпис скла, однак упродовж останнього часу інтерес до цієї автентичної техніки в Україні підвищується як з-поміж митців, так і серед колекціонерів й поціновувачів.

Скажімо, Остап Лозинський, крім того, що збирав і малював ікони на склі, досліджував їх особливості побутування. Саме він з'ясував, що здавна в Україні такі образú, якщо вони псувалися або розбивалися, закопували у землю. Йому вдалося встановити, що велику увагу цьому виду мистецтва присвятили львівські професійні художники Маргіт Сельська, Олекса Шатківський, Микола Андрущенко, Оксана Андрущенко, Олена Турянська.

Також слід зазначити, що наразі низка майстрів займається розписом скляних намистин і прикрас, виконаних в техніці лемпворку, де імітують декор «писаних пацьорок», притаманних для традиційної ноші Гуцульщини та Покуття.

Висновки. Отже, традиція розпису на склі зародилася в гутному мистецтві України близько

Рис. 3. Хацко Наталя. Міфічні сновидіння. Розпис на склі. 2024 р. Фото з сайту: https://joseartgallery.com/uk/artwork/painting-mythological-mificni-snovidinnya

Рис. 4. Іграшка новорічна «Петриківський розпис» 110х110 мм, бренд: WOW ялинка. Дуте скло, розпис. 2024 р. Фото з сайту: https://www.wow-yalynka.ua/aksesuary/ihrashky/ihrashka-petrykivskyi-rozpys-1sht-v-upak-110-110/

межі XVIII / XIX ст. У цей час в Німеччині та Чехії ширилася мода й на оздоблення різдвяних прикрас, які активно прикрашалися живописом. Невдовзі замовлення на таку продукцію спричинили бум попиту по всій Європі. Паралельно з традиційним посудом, декорованим розписом олійними та емалевими фарбами, в середині XIX ст. до України із сусідніх Чехії, Словаччини, Румунії, Німеччини, Австрії прийшла тенденція виконувати так звані «червоні образú», здебільшого у манері примітивного мистецтва. Стилістика католицьких ікон, розписаних з контурними елементами малюнку та графічно потрактованими орнаментальними мотивами, введенням веселки квітів та апокрифічних образів на Покутті, Гуцульщині (межі Бойківщини), Буковині здебільшого була близька відгомонам пізнього європейського бароко. При цьому запозичувалися впритул до початку XX ст. деякі іконографічні ізводи з румунських, словацьких, німецьких прообразів, які на місцевому ґрунті набули автентичних рис, характерних для української ікони – лагідних, доброзичливих, осміхнених виразів обличь. Часто такі твори мали підписи латинськими літерами, які наносилися дзеркально задом наперед зі зворотного боку скла. Використовували і золотаву, сріблясту фольгу в композиції ікон на склі. Поступово до народних майстрів західних областей України від початку XX ст. долучилися й професійні художники Маргіт Сельська, Олена Кульчицька, Ярослава Музика, котрі викликали своєю творчістю інтерес мистецтвознавців до вивчення спадку даного виду мистецтва. При цьому якщо початково він сприймався як жанр іконопису, то з часом різновиди розпису на склі вийшли за його межі. Вже у творчості Анастасії Рак з Полтавщини у другій половині XX ст. розпис на склі застосовувався для виконання народної картини, пізніше в творах цілої когорти професійних художників штибу Наталі Хацко з'явилися й мотиви петриківського розпису, репліки на творчість малярства Марії Примаченко, близькі книжковій ілюстрації тощо. Велику роль у розширенні меж сприйняття традиційного розпису на склі відіграв Остап Лозинський. Наразі коло майстрів, що в різний час долучалося до цього напрямку мистецтва України не вичерпується творчістю Петра Німчика, Івана Сколоздри, Олекси Шатківського, Миколи Андрущенка, Анни Гички, Дмитра Грицовлюка, Гафії Корди, Оксани Андрущенко, Олени Турянської, Галини Черниш, Альони та Василя Беженарів, Олександра Ковальчука, Романа Петрука, географія діяльності яких торкається Богородчан, Потоку, Річки, Луцька, Києва, Кривого Рогу, Чернівців, Львова, Києва. Крім того, розпис на склі сьогодні розвивається у декоруванні скляних намистин, виконаних у техніці лемпворку. З-поміж художників, що займаються ним в Україні, у тому числі в стилі традиційних для Покуття й Гуцульщини венеційських прикрас, є низка львів'ян, сумчани, переселенці з Криму. Окремо розпис по склу еволюціонує й у новорічних прикрасах, зокрема персрнажах цілих вертепів, сюжетному й орнаментальному розписі багатьох виробництв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Клименко О., Найден О. Анастасія Рак – майстер народної картини. *Народна творчість та етнографія*. 1992. № 5–6. С. 54.
2. Лук'янова М. Історія іграшок: українська ялинкова прикраса від XIX століття до сьогодення. 2024 р. VOGUE. URL: https://vogue.ua/article/culture/lifestyle/istoriya-igrashok-ukrajinska-yalinkova-prikrasa-vid-hih-stolittya-do-sogodennya-57872.html (дата звернення: 13.12.2024 р.).
3. Особливості українського малярства на склі. *Артклас.* 2008. № 1–2. С. 74–81.
4. Откович В. П. Живопис на склі. *Образотворче мистецтво*. 1988. № 1. С. 17–19.
5. Романів-Тріска О. Народна ікона на склі Гуцульщини та Покуття. 14.07. 2017. URL: https://web.archive.org/web/20170714000651/https://zbruc.eu/node/64792 (дата звернення: 12.03.2023).
6. Романів-Тріска О. Народна ікона на склі Гуцульщини та Покуття: альбом / під ред. М. Станкевича. Львів 2008: Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 360 с.
7. Свєнціцька В. Осяйні барви «червоних образів» Гуцульщини. Дзвін. 1990. № 12. С. 140–146.
8. Тріска О. Богородчанський осередок малярства на склі. *Народознавчі зошити*. № 4 (100), 2011. С. 729–738.
9. Українське народне мистецтво. Кераміка і скло: альбом / [упоряд. Ю. П. Лащук, В. Ф. Рожанківський]. Київ: Мистецтво, 1974. Іл. 167, 177.
10. Школьна О. Києво-Межигірська фаянсова фабрика. *Пам'ятки України*. 2014. № 9 (вересень). С. 48–59.
11. Школьна О. Сатинові та карнавальні вінтажні намиста конф Руденченко. Етнокультурні традиції в образотворчому мистецтві та дизайні України: зб. мат-лів Всеукраїнської наукової конференції. Київ, 2024. С. 64–70.
12. Шпак О. Осередок народного малярства на склі середини – другої половини XX століття у селі Річка Міжгірського району Закарпатської області (матеріали польових досліджень автора 2010 року). *Народознавчі зошити*. 2011. № 4 (100). С. 719–728.

REFERENCES

1. Klymenko O., Naiden O. (1992). Anastasiia Rak – maister narodnoi kartyny *[Anastasia Rak – master of folk painting]*. Narodna tvorchist ta etnohrafiia *[Folk art and ethnography.]*. No 5–6. P. 54 [in Ukrainian].

2. Lukianova M. (2024). Istoriia ihrashok: ukrainska yalynkova prykrasa vid XIX stolittia do sohodennia [*History of toys: Ukrainian Christmas tree decorations from the 19th century to the present*]. *VOGUE*. URL: https://vogue.ua/article/culture/lifestyle/istoriya-igrashok-ukrajinska-yalinkova-prikrasa-vid-hih-stolittya-do-sogodennya-57872.html (date of application: 13.12.2024 r.) [in Ukrainian].

3. Osoblyvosti ukrainskoho maliarstva na skli (2008) [*Peculiarities of Ukrainian glass painting*]. Artklas *[Artklas]*. No 1–2. P. 74–81 [in Ukrainian].

4. Otkovych V. музР. (1988). Zhyvopys na skli [*Glass painting*]. Obrazotvorche mystetstvo [*Fine art*]. No 1. P. 17–19 [in Ukrainian].

5. Romaniv-Triska O. (2017). Narodna ikona na skli Hutsulshchyny ta Pokuttia *[Folk icon on glass of Hutsul and Pokuttya. July 14, 2017].* URL: https://web.archive.org/web/20170714000651/https://zbruc.eu/node/64792 (date of application: 12.03.2023) [in Ukrainian].

6. Romaniv-Triska O. (2008). Narodna ikona na skli Hutsulshchyny ta Pokuttia: albom / pid red. M. Stankevycha [*Folk icon on glass of Hutsul region and Pokuttya: album / edited by M. Stankevych*]. Lviv: Instytut kolektsionerstva ukrainskykh mystetskykh pamiatok pry NTSh [*Institute of collecting Ukrainian art monuments at the T. Shechenko Scientific Society*], 360 p. [in Ukrainian].

7. Svientsitska V. (1990). Osiaini barvy «chervonykh obraziv» Hutsulshchyny [*The radiant colors of the "red images" of the Hutsul region*]. Dzvin [*The bell*]. No 12. P. 140–146 [in Ukrainian].

8. Triska O. (2011). Bohorodchanskyi oseredok maliarstva na skli [*Bogorodchanskyi center of glass painting*]. Narodoznavchi zoshyty [*Ethnographic notebooks*]. No 4 (100), 2011. P. 729–738 [in Ukrainian].

9. Ukrainske narodne mystetstvo. Keramika i sklo: albom (1974) / [uporiad. Yu. P. Lashchuk, V. F. Rozhankivskyi] [*Ukrainian Folk Art. Ceramics and Glass: Album / [compiled by Yu. P. Lashchuk, V. F. Rozhankivsky*]. Kyiv: Mystetstvo. Il. 167, 177 [in Ukrainian].

10. Shkolna O. (2014). Kyievo-Mezhyhirska faiansova fabryka [Kyiv-Mezhyhirya Faience Factory.]. Pamiatky Ukrainy [*Sights of Ukraine*]. No. 9 (September). P. 48–59 [in Ukrainian].

11. Shkolna O. (2024). Satynovi ta karnavalni vintazhni namysta. Etnokulturni tradytsii v obrazotvorchomu mystetstvi ta dyzaini Ukrainy: zb. mat-liv vseukrainskoi naukovoi konferentsii [*Satin and carnival vintage beads conf. Ethnocultural traditions in the fine arts and design of Ukraine: collection of materials of the All-Ukrainian scientific conference*]. Kyiv, Pp. 64–70 [in Ukrainian].

12. Shpak O. (2011). Oseredok narodnoho maliarstva na skli seredyny – druhoi polovyny XX stolittia u seli Richka Mizhhirskoho raionu Zakarpatskoi oblasti (materialy polovykh doslidzhen avtora 2010 roku) [*The center of folk painting on glass of the middle and second half of the 20th century in the village of Richka, Mizhhirsky district, Transcarpathian region (materials of the author's field research in 2010)*]. Narodoznavchi zoshyty [*Ethnographic notebooks*]. No 4 (100). P. 719–728 [in Ukrainian].